

Nirxandinek li Ser Berhema Zargotina Çiyayê Sîpanê

A Review on Zargotina Çiyayê Sîpanê

Mızgin ÇETİNKAYA

Mızgin ÇETİNKAYA | <https://orcid.org/0009-0008-9947-7699> | aksoy_mizgin@outlook.com
Graduate Student, Mardin Artuklu University Institute of Living Languages in Turkey,
Kurdish Language and Culture Department, Mardin, Türkiye

Çîrokbêj: Hecî Mihemedê Hecî Mistefa
Berhevkar û Amadekar: Kenan Subaşı
Stenbol, Nûbihar, 2024. (398 rûpel)

Citation:

Çetinkaya, M. (2025). Nirxandinek li Ser Berhema Zargotina Çiyayê Sîpanê. *Nubihar Akademi* 23, 191-194.

Submission Date	25.04.2025
Acceptance Date	12.06.2025
Publication Date	30.06.2025
Article Type	Book Review
Peer-Review	Book reviews are not sent to reviewers. They are checked by section editor and language editors.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes –İntihal.net
Conflicts of Interest	There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.
Complaints	The author(s) has no conflict of interest to declare. You may send any complaints to nubiharaksdemi@gmail.com.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Berhevkarî û deşîfrasyona cureyên edebiyata gelêrî ji bo parastin û veguheştina berhemên vê edebiyartê karekî giring e. Bi xebatên berhevkarîyê hafizaya kolektîf tê parastin û ji bo nîfşên paşerojê tê veguheştin. Ji aliyê çîrokbêj û dengbêjan ve ev cure nîfş bi nîfş hatine veguheştin. Lê bi mirina vegêr û îcrakeran re gelek berhem bêyî ku bîr tomarbikin wenda dibin. Karê berhevkarîyê lewma ji bo parastina van berheman gelekî giring e. Pirtûka bi navê *Zargotina Çiyayê Sîpanê* jî yek ji wan xebatên berhevkarîyê ye. Destan, çîrok, xeberoşk, çîvanok û meselokên ku di vê xebatê de cî digirin ji aliyê Çîrokbêj Hecî Mihemedê Hecî Mistefa ve hatine vegotin û ji aliyê Kenan Subaşı ve jî hatine berhevkirin û amadekirin. Pirtûk ji aliyê Necat Keskin ve jî hatiye xwendin û wî li ser berhemê pêşgotinek nivîsiye. Pirtûk di sala 2024an de ji aliyê Weşanxaneyê Nûbiharê ve hatiye çapkirin û ji 398 rûpelan pêk tê. Di vê nivîsê de em dê li ser vê xebata berfireh bisekinin û em dê vê xebatê bidin naskirin.

Di destpêka pirtûkê de berî pêşgotinê pêşgotina edîtor heye. Necat Keskin, bi kurtayî behsa giringiya berhemê kiriye. Piştra ji aliyê Kenan Subaşı ve pêşgotineke têr û tije hatiye nivîsîn. Ev pêşgotin xwîneran amadeyî naveroka pirtûkê dike û rê û rêbazên ku hatine bikaranîn yek bi yek bi hûrgulî nîşan dide. Piştî pêşgotinê devera berhevkarîyê Gundê Şêboya Milazgirdê tê nasandin. Piştî danasandina devera berhevkarîyê beşa xwenasandina çîrokbêj heye. Çîrokbêj bêyî midaxele, xwe bi hevokên xwe dide nasîn. Ev beş bi me beşeke muhîm e lewra xwenasandina çîrokbêj bi xwe derfê cîhana wî ji xwîner û lêkolîneran re vedike. Berhemên ku di vê pirtûkê de cî girtine hemû ji aliyê Çîrokbêj Hecî Mihemedê Hecî Mistefa ve hatine vegêran û bi rêbazeke zanistî û hesas hatine deşîfrekirin. Deşîfrasyona xam ji aliyê Melahat Uluç ve hatiye kirin û Kenan Subaşı jî xwendina dubare û kontrola dawîye kiriye. Dema deşîfrasyon hatiye kirin tu midaxele li metnan nehatiye kirin û ji devê çîrokbêj çawa derketibin wisa hatine nivîsin. Çîrokbêj dema berhemên xwe vegêraye hin peyvên ji zimanê tirkî bi kar anîne, berhevkar ew peyv nîşan dane û ji bo baştir bîr fêmkirin di nav goşebendan de kurmanciya wan nivîsiye. Peyvên ku neyên fêmkirin, kêmnas an jî nenas bin yek bi yek di jêrenotan da hatine nîşandan û şasiyên çîrokbêj jî di heman demê de di jêrenotan da hatine ravekirin. Lewra em dikarin bibêjin ku ev xebat di heman demê de xebateke ferhengî ye jî. Lê wekî rexneyekê em dikarin bêjin ku di destpêka xwendina pirtûkê de zêdebûna jêrenotan dibe ku çavê xwîneran bitirsîne. Lê zimanê çîrokbêj ji ber ku gelekî herikbar û xweş e xwîner piştî demekê ji tirsê zêdebûna jêrenotan xelas bibe û ji xwendinê kêfê bistîne.

Di vê xebatê de her îcraya çîrokbêj bi deng û dîmenan hatiye qeydkirin û li ser kanala Youtubeê ya weşanxaneyê hatiye parvekirin û qeyda her yekê wek QRkodê li ser her îcraya di pirtûkê de hatiye nîşandan.¹ Em dikarin bibêjin ku ev rêbaz cara yekem di xebateke berhevkarîyê ya kurmancî de hatiye bikaranîn.

1 Lînka îcrayên vebêjer ku bi giştî li ser Kanala Youtubeê ya Weşanxaneyê Nûbiharê hatiye parvekirin ev e: https://www.youtube.com/playlist?list=PL_By6T4wLe9WsRDC_JNq-AFSrbj-WZK7G

Di vê xebatê de ji aliyê îcrayê ve sê beş hene û ev her sê beş di hundirê xwe de xwedî binbeşên ji hev cuda ne. Berhevkar dema ku senifandinê dike li gorî vegêrana çîrokbêj îcra nêzîkî kîjan cureyî be wisa disenifîne. Di destpêka her beşê de berhevkar derbarê cureyî de ya ku wê bê îcrakirin, agahiyên teknîk dide; bikaranîn û binavkirina di nav xebatên kurdî yên folklorê de wî cureyî bi berfirehî nîşan dide. Bi vî awayî beriya ku xwîner dest bi xwendinê bike, berhevkar wan amadeyî naveroka beşê dike. Beşên xebatê ev in:

1. Destan
2. Çîrok (Xebroşk, Çîvanok (Çîrokên Ajelan)-Mesel)
3. Pêkenok û Meselok

Di beşa yekem de berhevkar di destpêkê de cureyê destanê dide nasîn û behsa wan xebatan dike ku di nav folklorê kurdan de hatine meşandin; her wiha li ser pirsîgîreka navdanîna vî cureyî jî disekine. Di vê beşê de çar heb destan hene: *Xelîl Beg*, *Kerr û Kulik*, *Sîyahmed û Xecê* û *Çîl Osman*. Berhevkar ji bo her destanê kunye amade kiriye û bi berfirehî qala dastanên navborî dike.

Di beşa duyem de berhevkar bi awayekî berfireh behsa cureyên çîrokê dike û li ser pirsîgîrêka binavkirin û senifandina vî cureyî ya di nava xebatên kurdî de disekine. Berhevkar ji bo saffîkirina alozîya binavkirin û senifandina cureyê çîrokê li gorî senifandina Anti Aarne û Stith Thompson pêşniyazekê dike û diyar dike ku divê navê giştî yê vî cureyî “çîrokên gelî” be, paşê binecureyên wê yên wekî “animal tale” bi kurdî wekî “çîvanok”, binecureyê “ordinary tale” weku “xebroşk”, binecureyê “fairy tale” weku “xebroşkên efsanewî” yan jî “çîrokên efsanewî”, binecureyê “religious stories” wekî “hîkayetên dînî” yan jî “mesel”, binecureyê “formula tales” wekî “çîrçîrok” yan jî “çîrokên zîncîreyî” rêz dike. Di vê beşê de duwazdeh çîrok hene. Ev çîrok wekî çîrokên gelî yên derasayî tîn nîşandan û bi sê binbeşan tîn senifandin. Çîrokên *Rostemê Zal*, *Mîrze Miheme*, *Feslî Beg*, *Söylemez Xanim*, *Xoce Elî*, *Gul (û) Serdar*, *Çîroka Hesên Axa* û *Mesela di Nav Meselê de* wekî xebroşk, *Kêzhatûnê* û *Rovî û Werşeq* wekî çîrokên ajelan/çîvanok, *Mesela Roşîrewanê (Ne) Adil* û *Mesela Wesîyetê* wekî mesel hatine senifandin. Ev çîrok ji aliyê berhevkar ve li gorî vegêrana çîrokbêj nêzî kîjan cureyê çîrokê be li gor wê hatine senifandin. Her çîrok xwedî kunye ye û beriya ku xwîner dest bi xwendinê bike ji aliyê berhevkar ve ji bo xwendina çîrokê tê amadekirin. Ev varyantên çîrokên wekî *Rostemê Zal*, *Mîrze Miheme*, *Xoce Elî*, *Gul (û) Serdar*, *Mesela di Nav Meselê da* û *Mesela Wesîyetê* cara yekem di vê xebatê de çî girtine.

Beşa sêyem ya vê pirtûkê beşa pêkenok û meselokan e. Di vê beşê de tenê du îcrayên bi navê *Esmer* û *Meseleya li ser E'mrê Însan* hene. *Esmer* meselokeke pêkenîne ye û *Meseleya li ser E'mrê Însan* jî lihevanînokek e, berhevkar nîşan dide ku ev îcra di eslê xwe de mimkin e ku li derveyî vegêrana pêkenok û meselokê be, lê di bin vê binbeşê de cih dayê. Berhevkar di destpêka beşê de behsa pênase û taybetiyên pêkenok û meselokan dike. Paşê di nav xebatên folklorê kurdî de bikaranîna navê

vî cureyî nîşan dide û diyar dike ku di nav kurdan de hem pirnaviya vî cureyî hem jî tevliheviya bikaranîna cure û bincureyê çêbûye.

Wekî encam, ev xebata navborî ji ber awayê berhevkarî, tomarkarî û deşîfrasyonê gelekî nêzîkî standardeke tekûz e. Bi qeydkirin û parvekirina deng û dîmenên çîrokbêj ya li ser kanala weşanxaneyê û bikaranîna QRkodê ev xebat ji bo xebatên folklorê kurdî dibe xebateke giring. Lewra heta niha xebatên berhevkarîyê yan tenê nivîskî yan jî tenê dîmenî bûn, lê di vê xebatê de hem bi rêya nivîsê hem jî bi dîmenên ku li ser Youtubeê hatine weşandin û di heman demê de QRkoda wan beriya her îcrayê hatiye parvekirin. Bi vî awayî berhevkar dengê çîrokbêj digihîne xwîner û lêkolîneran. Herwiha di vê xebatê de pêşniyazek ji bo pirsgirêka polînkirin û pirnaviya cureyan jî hatiye dayîn. Ji ber van taybetmendîyan ev xebateke bi qedr û qîmet e û ji bo lêkolînerên qada folklorê rêbereke serkeftî ye.